

ROBOTOTEXNIKA SOHASIDA GEOMETRIK ALGORITMLARNING O'RNI

Farmonov Sherzodbek Raxmonjonovich

Farg'ona davlat universiteti amaliy matematika va
informatika kafedrasи katta o'qituvchisi
farmonovsh@gmail.com

Mo'ydinjonova Shahnoza Muxtorjon qizi

Farg'ona davlat universiteti 2-kurs talabasi
shahnozamoydijonIva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada dasturlash tilida geometrik algoritmlar mavzusi haqida ma'lumot, mavzu yuzasidan robotexnika sohasida geometrik algoritmlarning o'rni keltirilgan. Bugungi kunda dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Robototexnika sohasida geometric algoritmlar robotlarning muhitni anglashini, harakat qilishini va aniqnvazifalarini bajarishini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: geometric algoritmlar, robototexnika, ob'ekt, soha, modellashtirish, grafika, matematika, xarita, aloqa, animatsiya, sun'iy intellect, axborot tizimlari, harakatni rejalashtirish, kinematika, sensor.

Annotation: This article provides information on the topic geometric algorithms in a programming language, on the role of geometric algorithms in robotics. This is one of the most relevant topics today. In robotics, geometric algorithms allow robots to perceive the environment, move around, and perform certain tasks.

Keywords: geometric algorithms, robotics, object, domain, modeling, graphics, mathematics, map, communication, animation, artificial intelligence, information systems, motion planning, kinematics, sensor.

Аннотация: В данной статье представлена информация по теме геометрические алгоритмы на языке программирования, по теме Роль геометрических алгоритмов в робототехнике. Сегодня это одна из актуальных тем. В робототехнике геометрические алгоритмы позволяют роботам воспринимать окружающую среду, перемещаться и выполнять определенные задачи.

Ключевые слова: геометрические алгоритмы, робототехника, объект, сфера, моделирование, графика, математика, карта, коммуникация, анимация,

искусственный интеллект, информационные системы, планирование движения, кинематика, датчики.

Geometrik algoritmlar – bu geometrik shakllar, obyektlar va ularning o'zaro aloqalarini hisoblash, tahlil qilish uchun ishlatiladigan algoritmlar to'plamidir. Bu algoritmlar asosan kompyuter grafikasi, robototexnika, xarita tuzish, kompyuter geometriyasi, vizualizatsiya va boshqa sohalarda qo'llaniladi. Geometrik algoritmlar ko'plab amaliy masalalarni hal qilishda, masalan kompyuter grafikalarida 3Dmodellarni yaratish, robotlarning harakat yo'llarini rejalashtirish yoki xaritalarda marshrutlarni toppish uchun ishlatiladi.

Geometrik algoritmlar turli sohalarda keng qo'llaniladi.:

Kompyuter grafikasida:

1. **3D modellashtirish:** ob'ektlarni yaratish, kesish, birlashtirish va renderlashda geometrik algoritmlar ishlatiladi.
2. **Animatsiya:** ob'ektlarning harakatini va ularning o'zaro ta'sirini hisoblashda.

3. **Ko'pburchaklarni kesish:** shakllarning bir-biri bilan kesishishni aniqlash, masalan, renderlash uchun kerakli yoritish texnikalarini ishlab chiqishda.

Robototexnika:

1. **Harakatni rejalashtirish:** robotlarning o'zaro to'qnashuvlaridan saqlanish va eng foydali harakat yo'llarini toppish.
2. **Ob'ektni aniqlash va manipulyatsiya qilish:** geometrik shakllarni idenifikatsiya qilish va ular bilan bog'liq manipulyatsiyalarni bajarish.

Geografik axborot tizimlari (GIS)

1.Xaritalarni tahlil qilish: Geometrik algoritmlar GIS tizimlarida topografik xaritalarni tahlil qilish, hududlarni bo'limlarga ajratish va masofalarni hisoblashda qo'llaniladi.

2.Yo'nalishlar va masofalar: Yo'l tarmog'ini optimallashtirish, hududlar orasidagi masofalarni hisoblash va geografik nuqtalar orasidagi eng qisqa yo'lni topish kabi vazifalar uchun geometrik algoritmlar ishlatiladi. **Kibernetika va sanoat avtomatzatsiyasi**

1.Yo'nalishlarni optimallashtirish: Avtomatzatsiya tizimlarida komponentlar o'rtaqidagi eng qisqa va samarali yo'nalishlarni topishda geometrik algoritmlar ishlatiladi.

2.Kordination tizimlari: Kiberfizik tizimlar va asboblar ishini moslashtirish uchun koordinata va transformatsiyalarni hisoblashda geometrik usullar qo'llanadi.

Matematika va optimallashtirish

1. Hujayra tahlili: Geometrik algoritmlar, masalan, Voronoi diagrammasi yoki Delaunay tarmog'ini tuzishda, maxsus geometrik strukturalarni tahlil qilishda ishlatiladi.

2. Qayta ishlash va optimallashtirish: Geometrik algoritmlar optimal nuqtalarni topishda, ya'nini eng qisqa masofa yoki minimal yuzani hisoblashda qo'llanadi.

Robototexnika sohasida geometrik algoritmlar juda muhim o'rinn tutadi, chunki ular robotlarning harakatini rejalahshtirish, muhit bilan o'zaro ta'sirini boshqarish va muammolarni hal qilishda asosiy vositalardan biridir.

1. Harakatni rejalahshtirish (Path Planning):

To'qnashuvlarni oldini olish: Robotning harakatini rejalahshtirishda geometrik algoritmlar robotning o'zaro to'qnashuvlaridan saqlanishi uchun ishlatiladi. Masalan, robotning joylashuvi va harakat yo'li bo'yicha ma'lumotlar (nuqtalar, to'siqlar va boshqa obyektlar) tahlil qilinadi.

Eng qisqa yo'lni topish: Robotni ma'lum bir nuqtaga yoki manzilga yetkazish uchun eng qisqa yo'lni hisoblashda geometrik algoritmlar yordamida yo'lni optimallashtirish va murakkab joylarda harakatni rejalahshtirish amalga oshiriladi.

Dastlabki shartlar va manzillarni hisoblash: Delaunay triangulyatsiyasi, Voronoi diagrammasi va boshqa geometrik metodlar yordamida robotning yo'llari va rejalahshtirilgan manzillari haqida aniq va samarali xaritalar yaratish mumkin.

2. Obyektlarni manipulyatsiya qilish:

Obyektni tanib olish va manipulyatsiya qilish: Robotlar real dunyo obyektlari bilan ishlaganda, geometrik algoritmlar obyektlarning shakllarini va ularning o'zaro joylashuvini aniqlashga yordam beradi. Bu yordamida robotlar o'zi uchun optimal manipulyatsiya usullarini tanlashlari mumkin.

Kinetik va statik manipulyatsiya: Robotning ishslash jarayonida geometrik algoritmlar robotning qaysi qismlarini qanday harakatlantirish kerakligini, ayniqsa manipulyator qurollari va qo'llari yordamida, aniqlaydi.

3. Sensorlardan olingan ma'lumotlarni tahlil qilish:

Xarita yaratish va muhitni tushunish (SLAM): Geometrik algoritmlar robotlarning atrof-muhitni aniqlash va harakat qilish imkonini beradigan sensorli tizimlar yordamida ma'lumotlarni tahlil qiladi. Simultaneous Localization and Mapping (SLAM) texnologiyasida robot atrof-muhitning xaritasini yaratish va o'zining joylashuvini aniqlash uchun geometrik algoritmlardan foydalanadi.

Obyektlarni aniqlash: LIDAR, kameralar va boshqa sensorlar yordamida atrof-muhitdagi obyektlar va to'siqlarni aniqlashda geometrik metodlar muhim rol o'ynaydi.

4. Robotlarning kinematikasi va dinamikasi:

Kinematik modellar: Robotlarning harakatini hisoblashda geometrik algoritmlar robotning harakatlanish xususiyatlari (masalan, har bir bo'g'inning burchagi yoki qo'lning pozitsiyasi)ni model qilishda ishlatiladi.

Dinamik rejalashtirish: Robotlar tezligi, kuch va moment kabi dinamik parametrlarni hisoblashda geometrik modellardan foydalanish, robotni ma'lum bir harakatni bajarishga optimallashtirishda yordam beradi.

5. Ko'p robotlar tizimi (Multi-Robot Systems):

Hamkorlik va koordinatsiya: Ko'p robotlar birqalikda ishlaganda, geometrik algoritmlar ular orasida optimal va xavfsiz koordinatsiyani ta'minlash uchun ishlatiladi. Har bir robot o'zining joylashuvi va vazifalariga asoslangan holda o'zaro to'qnashuvdan saqlanishi kerak, va geometrik algoritmlar buni amalga oshirishda yordam beradi.

6. Reagirovka va avtomatik qaror qabul qilish:

Kengaytirilgan geometrik algoritmlar: Robotlar atrof-muhitdagi o'zgarishlarga tezkor ravishda javob berishi kerak. Geometrik algoritmlar robotga o'zining harakatini va atrof-muhitni qayta tahlil qilib, to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

7. Real vaqtida hisoblash:

Tezkor harakatlarni boshqarish: Geometrik algoritmlar robotning tezkor harakatini aniqlashda, ularni real vaqt rejimida boshqarishda ham muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, robotga har qanday ob'ekt yoki to'siqli duch kelganda tezda javob berish imkonini beradi.

Geometrik algoritm mavzusiga oid masala yechamiz:

Masala:

Doira ichiga chizilgan to'rburchakning diagonal uzunligi berilgan. To'rburchakning yuzi hisoblasin.

$$a^2 + b^2 = d^2$$

Masalaning C # dagi kodi quyidagicha:

```
using System;
```

```
class Program
```

```
{
```

```
    static void Main(string[] args)
```



```
{  
    Console.WriteLine("Doira ichiga chizilgan to'rtburchakning diagonalini  
    kriting: ");  
    double d = Convert.ToDouble(Console.ReadLine());  
  
    // Tasdiqlash  
    if (d <= 0)  
    {  
        Console.WriteLine("Diagonal musbat son bo'lishi kerak.");  
        return;  
    }  
  
    // Yuza hisoblash  
    double maxSide = d / Math.Sqrt(2); // Tomonlarning maksimal uzunligi  
    Console.WriteLine("To'rtburchakning bir tomonini kriting (0 < a <= {0:F2}):  
    ", maxSide);  
    double a = Convert.ToDouble(Console.ReadLine());  
  
    if (a <= 0 || a > maxSide)  
    {  
        Console.WriteLine($"Tomon uzunligi 0 va {maxSide:F2} orasida  
        bo'lishi kerak.");  
        return;  
    }  
  
    // Ikkinci tomon uzunligini hisoblash  
    double b = Math.Sqrt(d * d - a * a);  
  
    // Yuza hisoblash  
    double S = a * b;  
    // Natijani chiqarish  
    Console.WriteLine($"To'rtburchakning yuzi: {S:F2}");  
    Console.WriteLine($"Ikkinci tomonning uzunligi: {b:F2}");  
}
```


Ushbu masalani ishlash tartibi:

1. To‘rtburchakning diagonal uzunligini (doiraning diametri) kiritadi.
2. To‘rtburchakning bir tomonini kiritadi (0 dan katta va diagonalning maksimal chegarasi ostida).
3. Ikkinchi tomon uzunligi Pifagor teoremasi bo‘yicha hisoblanadi.
4. To‘rtburchakning yuzi hisoblanadi va natijalar ekranga chiqariladi.

Namuna :

Diagonal: 10

Birinchi tomon: 6

Natija:

Ikkinchi tomon: 8

To‘rtburchakning yuzi: 48

Robototexnika sohasida geometrik algoritmlar muhim ahamiyatga ega, chunki ular robotlarning muhitni tushunishi, harakatlanishi va murakkab vazifalarni bajarishi uchun asos yaratadi. Ushbu algoritmlar robotlarning fazoviy ko‘rinishlarini model qilish, kinematik tahlil va harakatni rejalshtirish kabi masalalarni foydali hal qilish imkonini beradi. Geometrik algoritmlar xaritalash, to‘siqlardan qochish va ob’ektlarni manipulyatsiya qilish jarayonlarida ham asosiy ro’l o‘ynaydi. Ular sensor ma’lumotlarini qayta ishlash, robotlarning real vaqt rejimida qaror qabul qilishi va sun’iy intellekt tizimlari bilan integratsiyalashuvini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1."Robotics: Control, Sensing, Vision, and Intelligence" by K.S. Fu, R.C. Gonzalez, C.S.G. Lee;
2. **“Robot Programming: A Practical Guide to Behavior-Based Robotics” by Joe Jones, Daniel Roth.**
3. "Robotics: Modelling, Planning and Control" - Bruno Siciliano, Lorenzo Sciavicco, Luigi Villani, Giuseppe Oriolo.
4. Н. А. Тюкачев, В. Г. Хлебостроев. С#. Алгоритмы и структуры данных: учебное пособие для СПО. – СПб.: Лань, 2021. – 232 с.
5. Mykel J. Kochenderfer. Tim A. Wheeler. Algorithms for Optimization. Published by The MIT Press., in London, England. 2019. – 500 p.
6. Рафгарден Тим. Совершенный алгоритм. Графовые алгоритмы и структуры данных. – СПб.: Питер, 2019. - 256 с.

7. Ахо Альфред В., Ульман Джейфри Д., Хопкрофт Джон Э. Структуры данных и алгоритмы. – М.: Вильямс, 2018. – 400 с.
8. Дж.Хайнеман, Г.Поллис, С.Стэнли. Алгоритмы. Справочник с примерами на C, C++, Java и Python, 2-е изд.: Пер. с англ. — Спб.: ООО "Альфа-книга", 2017. — 432 с.
9. Farmonov, S., & Nazirov, A. (2023). C# DASTURLASH TILIDA GRAY KODI BILAN ISHLASH. В CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND INNOVATION (T. 2, Выпуск 12, сс. 71–74). Zenodo.
10. Farmonov, S., & Toirov, S. (2023). NETDA DASTURLASHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINI O'RGANISH. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(22), 90-96
11. Raxmonjonovich, F. S. (2023). Array ma'lumotlar tizimini talabalarga o'qitishda Blockchain metodidan foydalanish. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 541-547.
12. Raxmonjonovich, F. S. (2023). Dasturlashda interfeyslardan foydalanishning ahamiyati. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 425-429.
13. Raxmonjonovich, F. S. (2023). Dasturlashda obyektga yo'naltirilgan dasturlashning ahamiyati. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 434-438.
14. Raxmonjonovich, F. S. (2023). Dasturlash tillarida fayllar bilan ishslash mavzusini Blended Learning metodi yordamida o'qitish. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 464-469.
15. Raxmonjonovich, F. S. (2023). DASTURLASHDA ISTISNOLARNING AHAMIYATI. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 475-481.
16. Raxmonjonovich, F. S. (2023). Dasturlashda abstraksiyaning o'rni. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 482-486.
17. Raxmonjonovich, F. S., & Ravshanbek o'g'li, A. A. (2023). Zamnaviy dasturlash tillarining qiyosiy tahlili. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 430-433.
18. Raxmonjonovich, F. S. (2023). C# dasturlash tilida fayl operatsiyalari qo'llashning qulayliklari haqida. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 439-446.

19. Raxmonjonovich, F. S. (2023). C# tilida ArrayList bilan ishlashning afzalliklari. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 470-474.
20. Farmonov Sherzodbek Raxmonjonovich, & Rustamova Humoraxon Sultonbek qizi. (2024). C# DASTURLASH TILIDA TO'PLAMLAR BILAN ISHLASH. *Ta'lif Innovatsiyasi Va Integratsiyasi*, 11(10), 210–214. Retrieved from <http://web-journal.ru/index.php/ilmiy/article/view/2480>.
21. Raxmonjonovich, F. S., & Ravshanbek o'g'li, A. A. (2023). Zamonaviy dasturlash tillarining qiyosiy tahlili. *Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari*, 2(2), 430-433.
22. Farmonov, S., & Rasuljonova, Z. (2024). OB'EKTGA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH ZAMONAVIY DASTURLASHNING ASOSI SIFATIDA. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 3(1), 83-86.
23. Farmonov, S., & Ro'zimatov, J. (2024). DASTURLASH TILLARINI O'RGANISHDA ONLINE TA'LIM PLATFORMALARIDAN FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 3(1), 5-10.
24. Farmonov, S. R., & qizi Xomidova, M. A. (2024). C# VA JAVA DASTURLASH TILLARIDA FAYLLAR BILAN ISHLASHNING TURLI USULLARINING SAMARADORLIGI HAQIDA. *Zamonaviy fan va ta'lif yangiliklari xalqaro ilmiy jurnal*, 1(9), 45-51.
25. Raxmonjonovich, F. S. (2024). C# VA MASHINA TILI. *Ta'lif innovatsiyasi va integratsiyasi*, 12(1), 59-62.
26. Farmonov, S. (2023). C# DASTURLASH TILIDA GRAY KODI BILAN ISHLASH. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(12 Part 2), 71-74.